

הרמב"ן הק' עם ביאור מעשה השב

נערך מתוך השיעורים בספח"ק רמב"ן, הנמסרים מדי שבת בשבתו

פרשת משפטים

שנת תשפ"ד

מבוא: מבואר בפסוקים אלו, שהביא משה את בני ישראל בברית עם הקב"ה, שקרא לפניו את מצוותיו, והשיבו העם 'נעשה ונשמע', ואז שחטו קרבנות, ולקח משה דם של הקרבנות, וזרק חציו על המזבח וחציו על העם. ובפסוק דידן מבואר שחצי הדם שזרק על ישראל הניחם 'באגנות', והנה בכל הקרבנות היה מצוה של 'קבלת הדם', והכלי שהיו מניחים את הדם היו נקראים 'מזרקות' כדאיתא בפרשת תרומה (ד"ט). ולכן סובר רבינו שהאגנות שבהם הניח הדם שזרק על ישראל, לא היו בתוך המזרקות שהם כלי שרת. אלא היה כלים אחרים שאינם כלי שרת. והטעם משום שכדי לזרוק על ישראל, לא היה צריכים להכניסם לכלי שרת.

וַיִּקַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֵגוֹת וַחֲצֵי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ: (פרק כד פסוק ו)

וישם באגנות. הם כלים עשויים שלא כלמות כלי המזבח, ולכן אמר כי חצי הדם שהיה דעתו ליתן על העם גם ככלים ההם, והחצי האחר זרק על המזבח מן המזרקות שקבל אותם כדרך הקרבנות. וכי אכרסה אמר, כי באגנות ישמש בעבור שניהם. וכן דעת אונקלוס שהרגם במזרקהו!:

מעשה השב

^א רבינו מבאר מה הם ה'אגנות' שבהם הניח חצי הדם. הרי הכלי שבה היה מקבלים הדם נקראים 'מזרקות'. ועוד שהרי לא מצינו בעוד מקום שיניחו דם בהאגנות.

^ב פירוש שהאגנות אינם המזרקות שבהם היו מניחם תמיד הדם של הקרבנות. אלא הם כלי אחר, ואינם כלי שרת.

^ג פירוש כיון שאותו הדם זרק על ישראל, לא היה צריכים להניחם בהמזרקות. ולכן הניחם בהאגנות.

^ד אבל חצי הדם השני שזרק ע"ג המזבח לא הניחם באגנות אלא במזרקות. כיון שלצורך הזאה ע"ג המזבח היה צריכים להכניסם לתוך כלי שרת.

^ה דעת האבן עזרא 'וישם באגנות', מוסב לא רק על 'חצי הדם', שהיה דעתו ליתן על העם, אלא גם על חצי הדם שזרק על גבי המזבח. וא"כ לדעתו 'אגנות' הם המזרקות. שהרי לצורך הדם שזרק על גבי המזבח ודאי היה צריך מזרקות לקבלת הדם.

^ו התרגום מפרש אגנות 'מזרקהו', הרי שהוא נמי סובר ש'וישם באגנות' משמש עבור שניהם. שהרי ודאי גם חצי הדם שזרק על המזבח קיבל במזרקות.

^ז רבינו לשיטתו והתרגום לשיטתו. רבינו מפרש מש"כ לקמן (פסוק ח) ויקח משה את הדם ויזרוק על העם, כפשוטו שהוא על העם. לכן מפרש שהאגנות לא היו כלי שרת. שכדי לזרוק על העם, לא הכניסו לכלי שרת. שרק כשזורקים ע"ג המזבח צריכים להכניסם בכלי שרת. והתרגום לשיטתו שסובר שכוונת הכתוב ויזרוק על העם, היינו שזרקו על המזבח עבור העם. שכתב וזרק על מדבחה לכפרא על עמא, מפרש שהאגנות הם המזרקות, שהרי על המזבח היה צריכים להכניסם קודם לכלי שרת. אבל האבן עזרא סובר שחצי הדם זרק על גבי העם, ומ"מ מפרש שהאגנות הם המזרקות.

תמצית השיטות	וישם באגנות'	ויזרוק על העם'
רבינו	אינם מזרקות	זרק על העם
אבן עזרא	מזרקות	זרק על העם
תרגום	מזרקות	זרק ע"ג מזבח עבור העם

*

מבוא: הנה בפרק כד מפסוק א עד פסוק יב מסופר כדלהלן: משה נצטווה לעלות להר סיני עם זקני ישראל להשתחוות לה'. וכן מסופר שהביא משה את בני ישראל בברית עם הקב"ה, שקרא לפניו את מצוותיו והשיבו העם נעשה ונשמע. ואז שחטו הבכורים הקרבנות, ולקח משה דם של הקרבנות, וזרק חציו ע"ג המזבח וחציו על העם. לאחמ"כ עלו משה והזקנים, והראה להם הקב"ה במראה הנבואה את כסא הכבוד. ונחלקו רש"י ורבינו אימתי נאמרה כל הפסוקים האלו, לפי רש"י נאמרה לפני מתן תורה, ואין מוקדם ומאוחר בתורה. ולפי רבינו נאמרה לאחר מתן תורה. ושדעת רבינו שכל התורה כסדרה נכתבו. ובמאמר הזה נסכם פירוש הכתובים, וזמן אמירתן, לפי רש"י ורבינו.

(א) ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל והשתחויתם מרחק: (ב) ונגש משה לבדו אל ה' והם לא יגשו והעם לא יעלו עמו: (ג) ויביא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה: (ד) ויכתב משה את כל דברי ה' וישכם בבקר ויבין מזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל: (ה) וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים: (ו) ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח: (ז) ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע: (ח) ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר ברת ה' עמכם על כל הדברים האלה: (ט) ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל: (י) ויראו את א-להי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטהר: (יא) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו ויחזו את הא-להים ויאכלו וישתו:

מעשה חשב

תמצית שיטת רש"י ורבינו בביאור סדר הכתובים

נחלקו רש"י ורבינו אימתי נאמרה פסוקים אלו, פסוקים א-יא. דעת רש"י שנאמרה קודם מתן תורה, ורק מפסוק יב שנאמר 'וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הִהְרֵה וְהָיָה שָׁם', נאמרה לאחר מתן תורה. וסדר הפסוקים לפי רש"י כדלהלן. פסוק א' זאל משה אמר עלה אל ה' וגו', נאמרה קודם מתן תורה, ביום ד' בסיון, ואז נצטוו משה לעלות אל הר סיני בו' סיון לקבל התורה. והמשך פסוק ג' זיבא משה ויספר לעם את כל דברי ה', ואת כל המשפטים, נמי היה לפני מתן תורה, ולכן הוכרח לפרש 'את כל דברי ה', זו מצות פרישה והגבלה. זואת כל המשפטים, זו שבע מצות שנצטוו בני נח, ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדומה. ודינין, שנתנה להם במרה. ושהרי עדיין לא קבלו את התורה. והמשך פסוק ד' וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל דְּבָרֵי ה' וַיִּשְׁקֶם בַּפֶּקֶד וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הֶהָר וְגו'. היה ג"כ לפני מתן תורה, בחמשה בסיון שאז בנה משה את המזבח. וכתר ברית עם בני ישראל. ואמרו ישראל נעשה ונשמע. ופסוק יב וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הִהְרֵה וְהָיָה שָׁם וְאָתְנָה לְךָ אֶת לְחֹת הָאֲבָן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר פָּתַבְתִּי לְהוֹרְתָם. זה כבר היה אחר מתן תורה. ואז עלה משה אל ההר ואמר לו הקב"ה והיה שם, שיהיה שם ארבעים יום. ואחר ארבעים יום כשירד עשו ישראל את העגל. אמנם דעת רבינו שמפסוק א' זאל משה אמר, וכל הפרשה היה אחר מתן תורה. וסדר הכתובים כדלהלן. פסוק א. זאל משה אמר עלה אלי ההרה, נאמרה לו במתן תורה, שיעלה לההר למחרת קבלת התורה. ומה שנאמר בפסוק ג' זיבא משה ויספר לעם את כל דברי ה', ואת כל המשפטים, היינו כפשוטו שמיד אחר מתן תורה, עוד באותו יום למד עם כלל ישראל את פרשת יתרו ומשפטים, כמו שכתוב (פרק כ פסוק יט) 'כה תאמר אל בני ישראל אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם, ובאותו יום כתב התורה מה שקבל עד עכשיו, ולמחרתו בו' סיון, קרא לבני ישראל מה שכתב ביום אתמול, ובנו את המזבח, וקבלו עליהם לקיים כל התרי"ג מצות ואמרו נעשה ונשמע, ואז זרק עליהם הדם שזוהו כריתת ברית. שהברית עשה עם ישראל, רק כשאמרו 'ונשמע' גם על שאר התרי"ג מצות. ואח"כ [באותו יום, ז' סיון] עלה לההר. ומה שנאמר בפסוק יב 'עלה אלי ההרה, היינו אותו עליה שנאמר בפסוק א', זאל משה אמר אלי אל ה', היינו שיעלה למחרת מתן תורה. ולכן נאמר עוה"פ מכיון שיש כאן הוספה זיהיה שם, שיהיה שם ארבעים יום. ולכן הוצרך לומר לו, שיהיה בהר ארבעים יום. כדי שיוכל להכין את כלל ישראל שלא יהיה עמהם ארבעים יום. וכן שיוכל לומר לזקנים (שם פסוק יד) 'מי בעל דברים יגש אליהם'. וצוה אותם שישפטו את העם במקומו.

ביאור הכתוב זאל משה אמר: הנה מזה שלא כתוב וַיֹּאמֶר ה' אל משה' לשון הוה, אלא זאל משה אמר' שהרי הוא לשון עבר, מוכח כדעת רש"י דפסוקים אלו לא נאמרה עכשיו, אחר מתן תורה, כמו הפסוקים הנכתב עד כאן. רק שזוה היה כבר קודם מתן תורה. אמנם לדעת רבינו שפרשה זו נאמרה אחר מתן תורה, צ"ב למה נאמר לשון עבר. ע"ז מפרש רבינו שכוונת הכתוב לומר שעד כאן הם המצוות והמשפטים שנצטוו משה לצוותם לבני ישראל. אבל המצוה הזאת נצטווה משה שיעשנה בעצמו. וזה כוונת הכתוב זאל משה אמר'. שזוה המצוה הנאמר כאן שיעלה אל ההר זה היה רק למשה רבינו.

כמה נפ"מ בין רש"י לרבינו

[א] האם עלה משה אל ראש ההר לפני קבלת תורה: לכאורה נחלקו בזה רש"י ורבינו. דהנה לפי רש"י פסוק א זאל משה אמר עלי אל ה', היה קודם מתן תורה, נמצא שעוד לפני מתן תורה עלה משה אל ההר אל ה', דהרי הנאמר בפסוק א' 'עלה אל ה', והנאמר בפסוק יב 'עלה אלי ההרה, היה שני עליות נפרדות, אחד לפני מתן תורה ואחד לאחר מתן תורה, משא"כ לדעת רבינו היה רק עליה אחד אחר קבלת התורה, שלפני קבלת התורה לא עלה משה אל ראש ההר, רק היה על ההר, אבל לא למעלה, במקום שהיה השכינה שם.

[ב] אימתי היתה כריתת הברית עם ישראל: לפי רש"י היתה לפני קבלת התורה. משא"כ לפי רבינו היתה לאחר מתן תורה.

[ג] ביאור הכתוב זיהיה ביום השלישי זענן כבד על ההר: נפ"מ בין רש"י לרבינו, לדעת רש"י (פרק יט פסוק טו) היינו שלישי לימי הפרישה. דהיינו רק במתן תורה ירד ה' על הר סיני. משא"כ דעת רבינו כוונת הכתוב ליום השלישי בחודש, שכבר מאז ירד ה' על הר סיני. וישראל שמעו מה שהקב"ה מדבר עם משה מצות הגבלה ופרישה. שמשה רבינו לא עלה ממש אל ההר במקום שהיה השכינה.

[ד] עד היכן כתב משה התורה כשירד מההר: הנה רבינו כותב בהקדמה לפרשת בראשית, למ"ד שהתורה מגילה מגילה נכתבה, כשמשה רבינו ירד מהר סיני אחרי ארבעים יום הראשון, כתב התורה מבראשית עד אחרי מעשה המשכן. דהנה נחלקו רש"י ורבינו מתי נצטוו משה סדר המשכן שבפרשת תרומה, דרש"י אומר בפרשת כי תשא שחטא העגל היה קודם למלאכת ציוה המשכן. ופרשת כי תשא נאמר חטא העגל היה לפני פרשת תרומה. משא"כ דעת רבינו שכל התורה כסדרה נאמרה, משה נצטוו במלאכת המשכן בארבעים יום הראשון, ואח"כ היה מעשה העגל. ולמה לא ציום מיד כשירד לבנות המשכן, מכיון שראה שעשו את העגל, לא ציום. ורק אחר שאמר הקב"ה סלחתי כדברך אמר להם לבנות המשכן. משא"כ לרש"י כתב רק עד מלאכת המשכן. דזה היה אחר חטא העגל.